

نقش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رفتارهای جامعه‌پسند دانشجویان

ستار صیدی*

دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رفتارهای جامعه‌پسند دانشجویان انجام شد. از این رو با نمونه‌ای با حجم ۳۷۳ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. از پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و پرسشنامه مجموعه شخصیت جامعه‌پسند استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که مردان و زنان از نظر همدلی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند تفاوت معناداری از لحاظ آماری با هم ندارند، ولی برحسب وضعیت تأهل در عامل کمک‌رسانی و شخصیت جامعه‌پسند تفاوت معنی‌دار مشاهده شد اما در عامل همدلی میان مجردها و متأهل‌ها تفاوتی مشاهده نگردید. همچنین، یافته‌ها نشان داد که برحسب وضعیت اشتغال هیچ کدام از عوامل و نمره کل مقیاس معنادار نیست و شاغلین و غیر شاغلین در همدلی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند تفاوت معنی‌داری باهم ندارند. در مجموع می‌توان گفت از میان متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، و وضعیت اشتغال، تنها وضعیت تأهل می‌تواند در کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند با دیگران نقش داشته باشد.

کلید واژه‌ها: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی؛ رفتار جامعه‌پسند؛ دانشجویان

مقدمه

تفاوت‌های فردی در ویژگی‌های همدلی و رفتار جامعه‌پسند مرتبط است (دیویس و همکاران، ۱۹۹۹). همدلی و ویژگی‌های جامعه‌پسند دیگر در طی زمان پایا هستند (آیزنبرگ و همکاران، ۲۰۰۲). استثنائات و تعارض‌ها در میان هنجارها، ممکن است اثرات بسیار متناقضی بر رفتار جامعه‌پسند برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی را سبب شوند. گاهی اوقات مردان بیشتر از زنان کمک می‌کنند (ویست، ویتنی و سجدلر، ۱۹۷۵)، بعضی اوقات زنان بیش از مردان کمک می‌کنند (واگنر و کرانو، ۱۹۷۵) و گاهی مواقع جنس کمک‌کننده تفاوتی ایجاد نمی‌کند (جی.آی. پیلیاوین و پیلیاوین، ۱۹۷۲). اما، به نظر گرودر و کوک زنان نسبت به مردان معمولاً محتمل‌تر است که کمک شوند (صیدی، ۱۳۹۱).

به رغم تفاوت در تعاریف همدلی، این اعتقاد کلی وجود دارد که زنان نسبت به مردان بیشتر همدلی می‌کنند. من استید (۱۹۹۲)، بارون-کوهن و همکاران (۲۰۰۳)، بارون-کوهن و ویل رایت (۲۰۰۴)، جولیف و فارینگتون (۲۰۰۶)، آلبیرو و همکاران (۲۰۰۹) و دی آمبروسو و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهش‌های خود نشان دادند که نوجوانان دختر نسبت به نوجوانان پسر در مقیاس همدلی نمره بالاتری دریافت می‌کنند (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸). لاوسون و همکاران (۲۰۰۴)، ویل رایت و همکاران (۲۰۰۶)، بیلنگتون و همکاران (۲۰۰۷) نشان دادند که دختران نسبت به پسران در مقیاس همدلی نمره بالاتری دریافت می‌کنند (خواجه و همکاران، ۱۳۹۱). مطالعات طولی نیز نشان داده‌اند که دختران سطوح بالاتری از رفتار جامعه‌پسند را نسبت به پسران نشان می‌دهند (گریگوری، لایت-هاوسرمن، ریجیدیچک و ایل، ۲۰۰۹؛ زان-واکسلر، شیرو، رایبسون، امد و جیمتس، ۲۰۰۱). بکر و اگلی (۲۰۰۴) خاطرنشان ساختند چندین شکل از رفتارهای یاریگرانه خطرناک وجود دارد که زنان بیشتر در آن حضور دارند. برای مثال، در میان افراد غیرمتأهل در لهستان، هلند و فرانسه در طی جنگ جهانی دوم، زنان غیریهودی غیرمتأهل تقریباً ۱۰٪ بیشتر احتمالاً از مردان غیریهودی غیرمتأهل برای زندگی‌شان، آزادی یا ایمنی و نجات یهودیان از هولوکاست خطر کردند.

تحقیق رضویه و البرزی (۱۳۸۳) نشان داد که از بین متغیرهای شغل پدر، تحصیلات پدر، شغل مادر و تحصیلات مادر، سن و جنس، تنها تحصیلات مادر و پدر بیش‌بینی‌کننده رفتار جامعه‌پسند در کودکان می‌باشند. نتایج حاصل از پژوهش تقی زاده، میرزا آقاییک، و فراهتی (۱۳۹۰) نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین قدرت رهبری و رفتار جامعه‌پسند در زنان و مردان وجود ندارد. همچنین هرچه میزان توانایی و قدرت رهبری افراد بیشتر باشد رفتارهای جامعه‌پسندانه بیشتری از خود نشان می‌دهند و در جامعه به عنوان فردی مسئول و علاقه‌مند به جامعه و مردم خود عمل می‌کنند. همچنین، نتایج بررسی حاتمی و امیری (۱۳۹۰) نشان داد که بین میانگین همدلی در نوجوانان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود داشت و در دختران میزان همدلی بالاتر بود و همچنین، بین میانگین همدلی و متغیرهای جمعیت‌شناختی تحصیلات و شغل پدر و تعداد فرزندان نیز رابطه معنی‌داری وجود نداشت، اما بین همدلی و تحصیلات و شغل مادر رابطه معنی‌دار وجود داشت. فیض‌آبادی، فرزاد و شهرآرای (۱۳۸۶) نیز نشان دادند که از مهمترین متغیرهای پیش‌بین همدلی جنس و رشته تحصیلی هستند. نتایج تحقیق آنها نشان‌دهنده آن است که دانشجویان رشته‌های علوم انسانی در مقایسه با دانشجویان رشته‌های فنی-مهندسی به طور معنی‌داری در همدلی نمرات بالاتری را کسب نمودند. بنابراین در این پژوهش به بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و رفتارهای جامعه‌پسند دانشجویان پرداخته شد.

* e-mail: sayedi5364@gmail.com

روش

شرکت کنندگان

پژوهش حاضر از نوع علی/مقایسه‌ای است و نمونه شامل ۱۴۷ دختر و ۲۲۶ پسر است که متناسب با جمعیت مورد مطالعه از دانشکده‌های مختلف به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده‌اند.

ابزار

پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت شناختی: از تعدادی سوال تشکیل شده است که متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت شغلی را اندازه‌گیری می‌کند. پرسشنامه شخصیت جامعه پسند: انی پرسش‌نامه توسط پتر (۲۰۰۲) ساخته شد و نسخه‌ای ۳۰ گویه‌ای از مقیاس کامل PSB می‌باشد. پرسشنامه شخصیت جامعه‌ستیز از هفت خرده مقیاس تشکیل شده است که در اصل دو عامل همدملی جهت‌گیری شده به سمت دیگران و کمک‌رسانی را می‌سنجد. این ابزار در یک مقیاس پنج درجه‌ای براساس طیف لیکرت برای هر سوال از صفر تا چهار نمره‌گذاری می‌شود. پس از ساخت نسخه اولیه این پرسش‌نامه، خرده مقیاس‌های آن تغییر کردند و ضرایب آلفا برای نسخه جدید مقیاس‌های فردی پرسشنامه شخصیت جامعه پسند لوئیس پتر (۲۰۰۲؛ $N=1111$) بدین شکل به دست آمد: مسئولیت اجتماعی (۰/۶۵)، ارتباط هم‌دلانه (۰/۶۷)، نگاه از منظر دیگران (۰/۶۶)، پریشانی فردی (۰/۷۷)، استدلال اخلاقی دو جانبه (۰/۶۴)، سایر استدلال‌های جهت‌گیری شده (۰/۷۷)، نعدوستی خودگزارشی (۰/۷۳). همچنین ضریب آلفا در پژوهش صیدی نیز با حجم نمونه ($n=373$) محاسبه شد و ضرایب مسئولیت اجتماعی (۰/۶۲)، ارتباط هم‌دلانه (۰/۴۲)، نگاه از منظر دیگران (۰/۳۴)، پریشانی فردی (۰/۳۲)، استدلال اخلاقی دو جانبه (۰/۷۴)، سایر استدلال‌های جهت‌گیری شده (۰/۷۱)، نعدوستی خودگزارشی (۰/۶۵)، به دست آمد (صیدی، ۱۳۹۱).

شیوه اجرا

با برآورد حجم نمونه متناسب با جامعه آماری، دانشجویان دانشکده‌های مختلف، تمامی پرسشنامه‌ها را به صورت همزمان تکمیل کردند. سپس تحلیل داده‌ها با آزمون t مستقل و به کمک نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ انجام شد.

نتایج

برای مقایسه همدملی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه پسند برحسب جنسیت، وضعیت تأهل و وضعیت اشتغال از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱
آزمون t مستقل برای تفاوت عوامل و نمره کل مقیاس شخصیت جامعه پسند بر حسب جنسیت، تأهل و اشتغال

P-Value	df	t	آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		متغیر
			Sig.	F	
۰/۴۲۴	۳۷۱	۰/۸۰۱	۰/۳۵۹	۰/۸۴۳	کمک رسانی
۰/۵۷۴	۳۷۱	-۰/۵۶۳	۰/۶۷۴	۰/۱۷۷	
۰/۸۴۶	۳۷۱	۰/۱۹۴	۰/۰۶۱	۳/۵۷۳	
۰/۳۱۳	۳۷۱	-۱/۰۱۰	۰/۷۰۰	۰/۱۴۸	همدملی جهت‌گیری شده به سمت دیگران
۰/۰۳۵	۳۷۱	-۲/۱۱۸	۰/۱۴۲	۲/۱۶۷	
۰/۰۲۲	۳۷۱	-۲/۲۹۳	۰/۲۳۲	۱/۴۳۰	
۰/۴۷۸	۹۷	۲/۱۸۳	۰/۰۴۰	۴/۲۶۲	همدملی جهت‌گیری شده به سمت دیگران
۰/۴۷۸	۳۷۱	۰/۷۱۱	۰/۶۸۵	۰/۱۶۵	
۰/۱۰۹	۳۷۱	۱/۶۰۸	۰/۵۴۸	۰/۳۶۱	

براساس مندرجات این جدول، بر حسب جنسیت F بدست آمده برای هیچ کدام از عوامل و نمره کل مقیاس در سطح $P < 0.05$ معنادار نیست. این نتیجه حاکی از آن است که جنسیت (دختر یا پسر بودن) در همدملی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه پسند تفاوتی ندارد. اما مقدار F برحسب وضعیت تأهل در عامل کمک‌رسانی و شخصیت جامعه پسند در سطح $P < 0.05$ معنادار است. از این رو، مجردها و متأهل‌ها از این لحاظ متفاوتند. همچنین، یافته‌های این جدول حاکی از آن است که برحسب وضعیت اشتغال F بدست آمده برای هیچ کدام از عوامل و نمره کل مقیاس در سطح $P < 0.05$ معنادار نیست. بنابراین، شاغلین و غیر شاغلین در همدملی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه پسند تفاوت معناداری باهم ندارند.

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رفتارهای جامعه‌پسند دانشجویان انجام یافته است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که دختران و پسران در متغیرهای همدلی، کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند تفاوت معناداری باهم ندارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های فیض‌آبادی، فرزاد و شهرآرای (۱۳۸۶) در زمینه همدلی، بیلباوین و بیلباوین (۱۹۷۲؛ نقل از صیدی ۱۳۹۱) در زمینه کمک‌رسانی، تقی‌زاده، میرزا آقاییک، و فراهتی (۱۳۹۰) در زمینه رفتار جامعه‌پسند، بین دو جنس همسو است و با نتایج حاتمی و امیری (۱۳۹۰) در زمینه همدلی، ویست، ویتنی و سچندلر (۱۹۷۵؛ نقل از صیدی ۱۳۹۱)؛ و واگنر و کرانو (۱۹۷۵؛ نقل از صیدی ۱۳۹۱) در زمینه کمک‌رسانی، و گریگوری، لایت-هاوسرمن، ریجزدیجک و ایلی (۲۰۰۹)؛ زان-واکسلر، شیرو، رابینسون، امده و چیمتس (۲۰۰۱) در زمینه رفتار جامعه‌پسند بین دو جنس ناهمسو است.

همچنین برحسب وضعیت تأهل، مجردها و متأهل‌ها در عامل کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند تفاوت معنی‌دار باهم دارند. اما در زمینه همدلی تفاوتی بین آنها مشاهده نمی‌شود. این یافته در زمینه کمک‌رسانی می‌تواند همسو با نتیجه بکر و اگلی (۲۰۰۴) باشد. البته، در تبیین این یافته می‌توان گفت شاید انتظاراتی که برای کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند در جامعه ما وجود دارد به نسبت افراد متأهل و مجرد فرق می‌کند و همین انتظارات هم ممکن است در عمل سبب تفاوت‌هایی میان آنان شود. اما در اظهار همدلی ممکن است چنین توقعات و انتظاراتی نباشد.

در زمینه وضعیت اشتغال، یافته‌ها حاکی از آن است که شاغلین و غیر شاغلین نیز از نظر همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران، کمک‌رسانی و رفتار جامعه‌پسند از لحاظ آماری تفاوت معنی‌داری باهم ندارد. از این یافته چنین برمی‌آید که وضعیت اشتغال تأثیری در ویژگی‌های جامعه‌پسندانه افراد ندارد چرا که این ویژگی‌ها بیش از آنکه وابسته به وضعیت شغلی افراد باشند ویژگی‌هایی شخصیتی و پایا در افراد هستند.

منابع

- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۸). اعتباریابی و روایی مقیاس بهره‌مدلی برای دانش‌آموزان دبیرستانی. *مطالعات روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء*. ۴(۴)، ۹-۲۸.
- تقی‌زاده، محمدحسان؛ میرزا آقاییک، نرگس و فراهتی، مهرزاد (اسفندماه ۱۳۹۰). تأثیر قدرت رهبری در رفتار جامعه‌پسند. *مجموعه مقالات اولین کنگره انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران*. تهران: انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران.
- حاتمی، سعیده؛ و امیری، شعله (اسفندماه ۱۳۹۰). بررسی عوامل جمعیت‌شناختی مرتبط با میزان همدلی در نوجوانان دختر و پسر. *مجموعه مقالات اولین کنگره انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران*. تهران: انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران.
- خواجه، نبی‌الله؛ بهرامی، فاطمه؛ فاتحی‌زاده، مریم و عابدی، محمدرضا (۱۳۹۱). پیش‌بینی بهزیستی روان‌شناختی براساس کیفیت روابط زناشویی، همدلی و سیستم‌سازی در دانشجویان متأهل دانشگاه اصفهان. *مطالعات روان‌شناختی*، ۱(۲)، ۷۳-۹۶.
- رضویه، اصغر و البرزی، محبوبه (۱۳۸۳). مقایسه رفتارهای خودگردان جامعه‌پسند در کودکان تیزهوش، عادی و نابینا. *مجله روان‌شناسی*، ۳۰، ۱۲۸-۱۴۳.
- صیدی، ستار (۱۳۹۱). *مقایسه حمایت اجتماعی ادراک شده، شخصیت جامعه‌پسند، جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان به تفکیک مقطع تحصیلی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور تهران جنوب.
- فیض‌آبادی، زهرا؛ فرزاد، ولی‌الله و شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۶). بررسی رابطه همدلی با سبک‌های هویت و تعهد در دانشجویان رشته‌های فنی و علوم انسانی. *مطالعات روان‌شناختی*، ۳(۲)، ۶۵-۹۰.

- Becker, S. W. & Eagly, A. H. (2004). The heroism of women and men. *American Psychologist*, 59, 163-178.
- Gregory, A., Light-Hauserman, J., Rijdsdijk, F. & Eley, T. (2009). Behavioral genetic analyses of prosocial behavior in adolescents. *Developmental Science*, 12, 165-174.
- Zahn-Waxler, C., Schiro, K., Robinson, J. L., Emde, R. N. & Schmitz, S. (2001). Empathy and prosocial patterns in young MZ and DZ twins: Development and genetic and environmental influences. In R. Emole (Ed.), *Infancy to early childhood: Genetic and environmental influences on developmental change* (pp. 141-162). Oxford, UK: Oxford University Press.